

I. Finanční právo

1. Charakteristika finančního práva České republiky

Finanční právo naplněním odvětvotvorných kritérií je samostatným odvětvím právního řádu České republiky s vlastním předmětem právní úpravy a specifickou metodou právní regulace. Je právem ovlivňujícím a ovlivňovaným ekonomickým modelem státu, přičemž jeho primárním účelem je zajištění bezporuchového fungování tohoto modelu a zajištění tvorby a užití materiálního základu produkce veřejných statků.

Finanční právo má povahu specifického veřejnoprávního odvětví s úzkými vazbami zejména ke správnímu právu a soukromoprávním odvětvím vzhledem k povaze jím regulovaných veřejných finančních činností.

Některé subsystémy finančního práva jsou především svým specifickým předmětem a metodou právní regulace bližší správnímu právu, případně soukromému právu, než jiným subodvětvím finančního práva.

2. Statky

Pojem "statky" je třeba chápat jako souhrn zboží a služeb produkovaných a poskytovaných za účelem uspokojení určitých potřeb. Charakter těchto potřeb je různý, může jít o potřeby jednotlivce, skupiny osob, organizované nebo neorganizované. Tak půjde o potřeby, na jejichž uspokojení má zájem jednatel, skupina, obec, stát apod. S ohledem na tyto potřeby a zájmy se nejčastěji statky rozdělují do dvou kategorií, a to na

1. **soukromé statky**
2. **veřejné statky,**

s tím, že je možné uvažovat i o zvláštní kategorii tzv. neutrálních statků, kde obě povahy statků či zájmů a potřeb, které uspokojují, se vzájemně prolínají. **Veřejné statky** jsou souhrnem zboží a služeb poskytovaných za účelem uspokojení veřejných potřeb. Jejich existence je výrazem pečovatelské funkce státu, případně dalších veřejnoprávních korporací a jiných subjektů tvořících tzv. veřejný sektor, o věci veřejné či celospolečenské.

Chápeme-li statky jako zboží nebo služby, pak pro určení, zda se jedná o statky veřejné nebo soukromé, není příliš významné, kdo je jejich producentem a spotřebitelem, ale v jakém zájmu jsou vytvářeny a spotřebovávány. Samozřejmě producentem zboží a služeb vytvářených ve veřejném zájmu budou především subjekty tvořící veřejný sektor, avšak jejich tvorba může být z různých důvodů a různými způsoby delegována i na subjekty z tzv. soukromého sektoru, tedy soukromoprávní osoby. Ovšem ne každý statek, jež je vytvářen k uspokojování celospolečenských, resp. veřejných zájmů, musí být veřejným statkem. Produkce veřejných statků narozdíl od statků soukromých požívá zvláštní ochrany, a to především proti negativním dopadům trhu, nebo vůbec je jejich tvorba a spotřeba vyloučena z tržního prostředí. Také v převážné míře zajištění veřejných statků nespolehá a nemůže spoléhat na přímé financování ze soukromého sektoru, ale půjde o v převážné míře o výdaje z veřejných rozpočtů, resp. veřejných fondů. Převážně ekonomičtí autoři jako z našich V. Vybíhal¹ nebo ze světově proslulých R. a P. Musgraveovi² ale i K. Engliš³ a další, označují **veřejné statky** jako statky doplňující soukromé statky tam, kde tržní mechanismus není schopen pokrýt všechny společenské potřeby bez rizika tržních selhání⁴.

K veřejným statkům se řadí např. zajištění obrany a bezpečnosti, tedy armáda a policie,

soudnictví, vězeňství, ale také školství, zdravotnictví, doprava, energetika včetně teplárenství, pošta a spoje, kultura atd.

Z příkladného výčtu veřejných statků je patrné, že některé z nich představují statky absolutně veřejné a v rámci jiných se prolíná a na jejich produkci podílí oba sektory. Míra účasti soukromého sektoru na produkci veřejných statků je mimo jiné i otázkou ekonomického systému určitého státu, ale rovněž nemalou roli zde hrají národní tradice a historické zkušenosti nebo případné zahraniční vzory dobrovolně či násilně implantované do určité akceptující korporace.

Existence soukromých ozbrojených sil je jevem spíše nežádoucím, proto armáda, policie, zpravodajské služby budou ve většině států veřejnými statky veřejného sektoru. V evropských podmínkách sem přiřadíme rovněž vězeňství, což v podmínkách USA není při existenci soukromých věznic pravidlem.

Spotřeba veřejných statků

Zajímavé je zkoumat veřejné statky z pohledu spotřeby. Zde se nabízí systematizace statků podle způsobu spotřeby, kdy rozeznáváme čistě veřejné statky a smíšené statky.

Kriteriem členění bude především uplatňování nebo maximální eliminování určitých tržních elementů a z ohledem na spotřebu statků také míra spotřeby a míra selekce spotřebitelů veřejného statku.

Za **čistě veřejné statky** jsou považovány ty, jejichž spotřeba je obecná, generální, tedy určená všem v relativně stejném množství a kvalitě, je téměř absolutně vyloučena soutěž spotřebitelů o statek a nelze reálně určit cenu spotřeby jednotlivci, jakož jednotlivci předepsat konkrétní a přesně vymezenou hodnotu náhrady za spotřebovaný statek. Charakteristickým znakem čistě veřejných statků je také neexistence možnosti vyloučit jednotlivce z jeho spotřeby, ale také nemožnost jednotlivce vyloučit se bezprostředně z případné součinnosti na produkci statku.

Smíšené statky nejsou již spotřebovávány generálně, jejich spotřeba je měřitelná na jednotlivce, lze tedy určit díl statku co do množství, jaký připadne konkrétnímu jedinci. Vzhledem k tomu, že se stále jedná o veřejný statek, je kvalita statku zaručena všem spotřebitelům na stejné úrovni.

Míra uplatňování tržních prvků zejména při shromažďování peněžních prostředků na jejich produkci a při rozdělování spotřeby statků mezi jednotlivci nabízí členění veřejných statků na netržní veřejné statky a polotržní veřejné statky.

Peněžní prostředky **na netržní veřejné statky** jsou získávány v převážné míře z daní, poplatků a jejich obdob. Je-li statek poplatkovým ekvivalentem, tedy určitým protiplněním ze strany producenta veřejného statku, pak poplatek nepředstavuje tržní cenu statku. Rovněž produkce těchto statků ve většině případů nepřináší zisk.

Polotržní veřejné statky mohou být statky, na jejichž produkci a rozdělování se podílí soukromý sektor, avšak stát a případně i jiné veřejnoprávní korporace ingerují do ceny statků a do způsobů jejich rozdělování.

Producenti veřejných statků

Producenti veřejných statků mají různou podobu a charakter, a to jednak podle povahy produkovaného statku a jednak podle celospolečensky uplatňovaného systému produkce statků.

Systém produkce statků bude více méně stále odpovídat systému národního hospodářství, jak lavíruje mezi individualismem a solidarismem v daném státě. Tedy v podstatě tak, jak tyto soustavy geniálně odhaluje a popisuje Engliš⁵ v rámci národního hospodářství jako vědy o

pořádku, ve kterém jednotlivci a národy pečují o udržení a zlepšení života.

V případě převažujícího individualismu, kdy životní podmínky jednotlivce závisí takřka výlučně na jeho schopnosti, tedy s minimální ingerencí ze strany lidské pospolitosti zorganizované ve stát, bude okruh producentů statků ze strany veřejnoprávních subjektů, resp. veřejného sektoru, poměrně užší oproti solidaristickému systému, jež je protipólem individualismu. Ideálně fungující systém je kombinací obou systémů.

Vliv na charakter produkce a producentů veřejných statků bude mít i míra centralizace, resp. decentralizace, veřejné moci.

Producenty veřejných statků v našich současných podmínkách tak jsou především:

1. Stát a producenti od něj odvození
2. Obce a producenti od nich odvození
3. Profesní (zájmové) veřejnoprávní korporace.
4. Subjekty soukromého sektoru, na něž byla delegována produkce veřejného statku.

Stát tak není výlučným producentem veřejných statků, dochází tedy k decentralizované produkci při uplatnění různorodých producentů z obou sektorů.

Na druhé straně ovšem stát vystupuje jako hlavní koordinátor produkce veřejných statků, a to především ze své mocenské pozice. Koordinace produkce veřejných statků vychází z recentní politiky státu, resp. vlády, a děje se v podstatě uplatňováním všech tří mocí. Realizace moci zákonodárné, výkonné i soudní je sama o sobě již produkcí veřejných statků. I samotná koordinace produkce veřejných statků je veřejným statkem.

Koordinace produkce veřejných statků je projevem řízení společnosti státem realizované specifickými formami odpovídajícími danému statku, resp. okruhu či množině statků. Nejvýznamnějšími formami koordinace je legislativa a správa.

Legislativa, bude-li chápána jako proces tvorby obecně závazných normativních právních aktů, je projevem pečovatelské služby státu o řád ve státě a je tak vlastně i veřejným statkem, který mimo jiné dává řád k produkci dalších veřejných statků.

Správa jako specifická forma řízení prostřednictvím výkonných subjektů je koordinací produkce veřejných statků výlučně v rámci obecně závazných normativních právních aktů k dosažení cíle odpovídajícímu veřejnému, celospolečenskému, zájmu a státní politice. Koordinace produkce veřejných statků ve formě správy je tedy správou veřejných záležitostí uskutečňovanou státem. Tak v podstatě koordinace produkce veřejných statků formou správy je státní správa.

Vedle koordinace jako specifického veřejného statku stát produkuje veřejné statky, jejichž produkci si sám vyhradil jako **státní monopol** nebo jež na něj zůstala pro absenci produkce ze strany ostatních subjektů veřejného sektoru nebo i ze soukromého sektoru, je-li jejich spotřeba žádoucí.

Produkci veřejných statků státem můžeme rozdělit do dvou kategorií, a to na produkci samotným státem a produkci subjekty odvozenými od státu, jež často jsou státem zřízeny právě za účelem produkce daného veřejného statku.

Územní samosprávný celek je rovněž producentem veřejných statků a současně i koordinátorem produkce veřejných statků na místní úrovni. Tuto produkci včetně koordinace je nutné ovšem

zkoumat na dvou úrovních. Jednak jde o produkci veřejných statků vlastních a jednak produkci, kterou obec uskutečňuje za stát. Formy produkce jsou obdobné jako v případě státu. Rovněž i územní samospráva zřizuje odvozené subjekty účelově vyhraněné k produkci konkrétních veřejných statků.

Profesní (zájmové) veřejnoprávní korporace jsou významným projevem decentralizace státní moci a uplatněním prvku samosprávy v případě profesí, jež pro svou specifickou povahu mají být nezávislé na státu. Tyto veřejné korporace v mezích zákona produkují samy veřejné statky zejména již tím, že legalizují, resp. autorizují, a garantují vykonávání určitých konkrétních profesí konkrétními jedinci na patřičné úrovni odborné i morální v souladu s veřejným zájmem. V některých případech i samotná činnost jedinců autorizovaných takovouto korporací a zde obligatorně také korporovaných je produkcí veřejného statku, a to alespoň smíšeného. Příkladem bude především činnost advokáta - obhájce ex offio, kdy takovéto poskytování právní pomoci obviněnému (obžalovanému) je veřejným statkem, poněvadž je službou ve veřejném zájmu. V těchto případech dochází ke splývání veřejného a soukromého sektoru, poněvadž advokátní komora je součástí veřejného sektoru a advokát je privátní osobou ze soukromého sektoru zde produkující veřejný statek. Otázkou je činnost lékaře ve státním, resp. veřejném zdravotním zařízení, kdy podle mého názoru jde produkci veřejného statku.

Produkce veřejných statků soukromým sektorem přichází v úvahu i v jiných, než výše zmíněných případech. Jde o produkci veřejného statku na zakázku zejména státu, ale i např. obce, který by měl být jimi produkován v rámci naplnění jejich funkcí. Nejčastěji se tak realizuje funkce pečovatelská.

Financování produkce veřejných statků

Veřejné statky jsou financovány ze zdrojů, které jsou soustředěny ve veřejných fondech, resp. veřejných rozpočtech. Produkce je buď plně kryta z těchto prostředků nebo je předepsaná i peněžní účast spotřebitele veřejného statku. Samotná existence produkce veřejných statků je více méně odkázána na existenci veřejných financí.

Na významu nabývá také financování produkce veřejných statků z neveřejných, svým způsobem dobrovolných zdrojů, jakými jsou různé nadace, sponzorské dary, granty apod., a to na úrovni tuzemské i mezinárodní.

Finanční krytí nákladů produkce veřejného statku, nákladů vynaložených v procesu jeho vytváření, jakož i vytváření materiálního zájmu producenta je možné jen díky existenci materiálního základu, tedy konglomerátu peněžních prostředků a majetku, který slouží k poskytování statku přímo nebo výnos z tohoto majetku produkci statků zajišťuje. Lze tak v souhrnu hovořit o materiálním základu produkce veřejného statku.

3. Veřejné finance a peníze

O pojmu "finance" jsme se krátce zmínili v úvodních pasážích, avšak jeho vymezení je daleko složitější, což můžeme demonstrovat na několika poměrně výstižných příkladech. Termín "finance" se dostal do našeho slovníku z latiny.

J. Wolniak⁶ zastává názor, že finance představují **proces shromažďování a rozdělování peněžních zásob**, přičemž upozorňuje, že obecně jsou finance chápány jako samotné peněžní zásoby, kterými disponují veřejné a soukromé hospodářské subjekty. **D. W. Perce** s kolektivem autorů Macmillanova slovníku moderní ekonomie⁷ tvrdí, že v úzkém smyslu slova jde o **označení peněžní formy kapitálu, který má podobu zápůjček nebo výpůjček na finančních trzích nebo od finančních institucí** a dále, že v běžném vyjadřování se financemi rozumí fondy získané téměř z jakéhokoli zdroje a použité na jakýkoli typ výdajů.

Základním problémem pravděpodobně je, zda můžeme klást rovnítko mezi pojmy "peněžními prostředky" a "finance". Z výše uvedených příkladů je patrné, že názory mezi těmito polohami lavírují. Přikláníme se však k názoru, že finance a peněžní prostředky jsou pojmy rozdílné, nesměšitelné a nezaměnitelné. V tomto ohledu finance lze definovat jako **soubor společenských ekonomických vztahů souvisejících se shromažďováním a vydáváním peněžních prostředků v procesu směny a rozdělování materiálních hodnot**⁸ (J. Głuchowski) nebo obdobně jako **peněžní vztahy, které vznikají a rozvíjejí se při získávání, rozdělování, přerozdělování a užití peněžního kapitálu**⁹ (V. Vybíhal).

Financemi jsou tedy společenské vztahy svého druhu, jejichž objektem jsou peněžní prostředky v různé podobě. Jde o společenské vztahy související zejména s naplňováním a použitím peněžních fondů.

Směšování či zaměňování pojmů "finance" a "peníze" je vadné. Peníze jsou věci, resp. zbožím, představujícím určitý všeobecně uznávaný ekvivalent směny, prostředek plateb a míru hodnoty. Bez existence společenských vztahů, které toto zboží za peníze uznávají, tedy přiznávají určité věci funkce peněz, by peníze nebyly penězi. Proto bude nutné spolu s kategorií "finance" objasnit i pojmy "peníze" a "finanční vztahy".

Peníze

Peníze představují jakoukoli věc, která je obecně přijímána výměnou za zboží nebo při vypořádávání dluhů, avšak nikoliv co do vlastnosti dlužného plnění, ale co do hodnoty závazku. Peníze mohou být věci s minimální přirozenou hodnotou, směnou hodnotu získávají až společenským povýšením, tedy určitým konsensem v rámci lidské pospolitosti, který spočívá ve shodě uznávat určitou věc jako všeobecný ekvivalent a tedy jako měřítko především majetkových hodnot.

Peníze jsou jednak platebním médiem, což je primární a historicky nejstarší funkce peněz a jednak účetní jednotkou, jejíž pomocí se měří a zaznamenávají hodnoty včetně dluhů.

Historie peněz trvá dlouhá tisíciletí, představuje zvláštní pohled na hospodářský vývoj různých lidských pospolitostí. Odráží v sobě rozdílné materiální podmínky, tradice, kulturu apod.

Bez ohledu na různorodost místních podmínek a času, peníze jsou vždy oběžným prostředkem, čili všeobecně přijímaným prostředkem plateb, a nebo jinak - všeobecným prostředkem zbavení se tíhy závazku¹⁰.

Z výše uvedeného pak vyplývá, že peníze jsou všechno, co v daných podmínkách, buď z moci normativního právního aktu nebo obyčeje, je všeobecným prostředkem placení a měření hodnot. Jde ovšem o dedukci poněkud zúženou, poněvadž peníze mohou plnit ještě jiné funkce, které v různých momentech mohou nabývat na významu nebo naopak. Proto stanovit univerzální definici peněz je velice obtížné¹¹.

Vývoj těchto funkcí vyplývá z geneze, resp. evoluce peněz. Ke vzniku peněz předcházelo zorganizování lidských tlup ve společenství uvědomující si svoji integritu a odlišnost od jiných lidských pospolitostí. S chápáním odlišnosti a současně s objevením a změřením svých vlastních produkčních schopností a možností, včetně uvědomování si fyzické síly vlastního společenství a její srovnávání se silou protivníka, rovněž s uvědoměním si potřeby alespoň krátkodobého údobí nekonfliktních vztahů se sousedními pospolitostmi, vzniká směna a postupně se vyvíjí i systém směny od prostého přebytku zboží X a nedostatku zboží Y u subjektu A a přebytku zboží Y a nedostatku zboží X u subjektu B až po vznik subjektu C, který má relativně kvalitní představu o potřebách a možnostech maximálního možného okruhu jemu známých subjektů. Vznik subjektu C, tedy jakéhosi zprostředkovatele směny a později klasického kupce, předchází vzniku peněz.

Kupec určuje směnnou hodnotu zboží. Tedy nemění kus za kus, ale dokáže určit jakou hodnotu má zboží X v měřítku zboží Y spolu s vlastním profitem. Získáváním dalších zájemců o směnu zboží se postupně jeden z druhů zboží stává měřítkem hodnoty, resp. ceny, ostatních druhů. Vybraný druh zboží jako měřítko hodnoty je postupně akceptován širším a širším okruhem kupcových klientů a postupně je přebírán i do transakcí nerealizovaných prostřednictvím kupce, ale buď přímo nebo prostřednictvím jiných kupců. Toto zboží, tedy co do hodnoty a množství akceptovaným širokým společenstvím již počátečního trhu, se stává komoditou plnicí roli všeobecného ekvivalentu směny a měřítka hodnot, později se stává rovněž prostředkem placení dluhu. Komodita byla volena tak, aby byla buď relativně těže dostupná a nebo chráněna určitou tabualizovanou mocí. Tyto komodity nemající ještě podobu skutečných platidel, jsou označovány jako předmonetární směnné prostředky¹². V Evropě až do XII. století jako formy těchto komodit jsou používány koně, skot, tkaniny apod. Tyto komodity musely splňovat několik dalších předpokladů vedle předpokladu všeobecného uznání za ekvivalent směny, především musely představovat určitou trvanlivost a stálou hodnotu, měly být lehce počitatelné a případně dělitelné - kus, stádo apod. Vývoj postupně směřoval k užívání drahých kovů a jejich slitin v různých podobách, a to až po známou minci. Vzniká tak v středomořské oblasti od VII. století př. n. l. mincovnictví a postupně zavádění mincovního regálu až po moderní státní monopol.

Od samého počátku směny s užitím jakýchkoliv směnných prostředků vedle čistě směnných, resp. obchodních, vztahů vznikají a rozvíjejí se vztahy týkající se samotné podstaty těchto ekvivalentů směny. S přechodem na abstraktnější formy komodit a s příchodem drahých kovů se tyto vztahy stávají složitější a vyžadují již odlišnou metodu regulace od metod používaných mezi klientem a kupcem. Elitní postavení prostředků směny a později platidel vůbec si vyžádalo zvláštní ochranu, a to jak v zájmu soukromém, tak v zájmu suverénově a později tedy i v zájmu veřejném.

Při existenci plnohodnotných mincí bylo třeba regulovat ochranu jejich ražby včetně přípravy materiálu a současně i nakládání s nimi. Už samotné opatřování mincí znakem mincovny či znakem suveréna mělo zaručovat jejich pravost a garance hodnoty, sankce za porušení mincovního regálu byly od pradávna výmluvné a svědčily o zvláštním významu peněz.

Za vývojem úpravy mincovnictví následuje vytváření systému peněz. Stanovuje se peněžní jednotka, a to především jako měřítko množství či hmotnosti drahého kovu, což se odráží v mnoha případech v názvu peněžní jednotky a později i celého systému této peněžní jednotky, jež je označován za měnu.

Měna jako systém peněžní jednotky představují širokou škálu složitých vztahů a vazeb zaručující ochranu a relativně stabilní hodnotu peněz. Kvalitní měna dává prvý předpoklad kvalitních financí.

Úprava měny stanovuje zejména:

1. Měnový regál, tzn. kdo je oprávněn vydávat peníze, resp. platidla či znaky peněz, kdo je oprávněn je stahovat z oběhu a vytvářet a používat jejich zásoby.
2. Hodnotu peněžní jednotky a případnou její ekvivalenci k měnovému kovu, je-li ještě zachována.
3. Vztahy k jiným měnám a případně k systémům recentní měně předcházejícím.
4. Regulaci oběhu hotových peněz a pravidla bezhotovostních plateb.
5. Donucení a sankce.

Peníze tedy představují složitou kategorii nejenom ekonomickou ale i právní. Bez existence peněz by neexistovaly finance a bez financí by peníze též neměly svůj smysl.

Finanční jevy a finanční skutečnosti

Pokud finance chápeme především jako společenské vztahy, jejichž objektem jsou peníze, a které se uskutečňují v procesu shromažďování a rozdělování peněžních zásob, tedy při tvorbě a užití peněžních fondů, pak finance jsou závislé na skutečnostech spojených s **pohybem peněz**.

Finanční jevy totiž nastávají v různých formách pohybu peněz jako např. platba za zboží a služby, odměna za práci, zaplacení daně, vyplacení subvence z rozpočtu, vyplacení a splácení úvěru. Avšak finanční jevy představují jen určitou výšeč peněžních jevů, které v sobě zahrnují také jevy spojené s peněžním oběhem, tak se pomíjí všechny ty jevy, při kterých peníze mají jiný charakter. Pojem "finance" v sobě nezahrnuje mimo jiné také měření nákladů a efektů produkce, otázky měny apod.

Přes všechna ohraničení záběru finančních jevů jsou zvláštním souhrnem různorodých jevů s různými příčinami jejich existence a s různými následky. Proto finanční věda pokouší se o jejich systematizaci, která umožňuje jejich zvláštní analýzu v rámci vymezených forem existence zkoumaných jevů ve spojitosti s jinými peněžními a dalšími reálnými jevy.

Systematizace finančních jevů může vycházet z různých klasifikačních kritérií. Přijatelnou systematiku finančních jevů nabízí např. E. Deneková¹³ za použití předmětového a subjektového kritéria. Předmětové kritérium pak představuje dělení finančních jevů podle shromažďování a rozdělování peněžních zásob subjekty s nimi hospodařícími a subjektové kritérium systematizuje finanční jevy právě podle subjektů hospodařících s peněžními zásobami (fondy).

4. Postavení finančního práva v systému práva České republiky

Právní řád České republiky jako součást kontinentální právní kultury se s určitými výhradami třídí na dva podsystémy, právo veřejné (ius publicum) a právo soukromé (ius privatum).

Oba podsystémy v sobě zahrnují další uspořádané a vnitřně diferencované systémy (právní odvětví), které vykazují určité společné charakterové znaky převažující v tom či onom podsystému právního řádu a určité vzájemné vazby. Avšak některé znaky jsou v rámci některých norem oslabeny, systémové charakteristika je provázána těsnějšími vazbami k opačnému podsystému, což je např. i problémem finančního práva a potvrzuje relativnost tohoto členění právního řádu.

Na problém určení hranice mezi právem veřejným a právem soukromým upozorňovali již v minulosti významní právní teoretici, z nichž je třeba zejména vzpomenout Hoetzela, Weyra, Sedláčka, Pražáka, Pošváře a další. Přičemž se zabývali též otázkou opodstatněnosti tohoto členění.

Dělení práva na veřejné a soukromé je historickou záležitostí mající svůj původ v římském právu a akcentaci soukromého práva v XVIII. století z politických a zejména hospodářských důvodů. Při hledání této hranice se uplatnilo několik teorií. Předně to byla tzv. **zájmová teorie**, která právní normy členila podle toho, zda jsou stanoveny či platí pouze v soukromém zájmu, tedy v zájmu jednotlivců, nebo zda ve veřejném zájmu, to je v zájmu všech nebo alespoň většiny¹⁴. Podstatou zájmové teorie je ochrana veřejného nebo soukromého zájmu. Tuto teorii podrobil kritice zejména Weyr a Hoetzel, přičemž oba poukazují na její nepřesnost a relativnost¹⁵. Druhou teorií byla **mocenská teorie** spočívající na uplatnění v normě buď principu subordinace (nadřízenosti a podřízenosti) v případě veřejného práva nebo principu ekvivalence (rovnosti) u soukromého práva. I tato teorie byla podrobena poměrně ostré kritice (Weyer, Hoetzel, Pošvář).

J. Pražák byl pak jedním z protagonistů **organické teorie**¹⁶, která rozdíl mezi veřejným a soukromým shledávala v kritériu, zda je regulováno postavení jednotlivce v rámci veřejné korporace (veřejné právo) nebo mimo ni (soukromé právo). Tato teorie doznala pak dalších podob např. v teorii zvláštního práva, formální organické teorii a materiální organické teorii¹⁷.

Ve všech teoriích jde o hledání kritérií rozlišení práva v rámci tohoto právního dualismu, hledání přesného obsahu pojmů známých a užívaných, které jsou však v polistopadové teorii až přespříliš glorifikovány, když z druhé strany toto rozlišování má jen velmi omezený praktický význam.

Finanční právo je tradičně řazeno do sféry veřejného práva, avšak v mnoha případech, obdobně jako správní právo, některé vztahy a jim odpovídající úprava mají hybridní povahu, to znamená, že se nachází v hraničním pásmu sporné právní povahy. Pro převažující povahu finančního práva jako veřejnoprávního odvětví za použití kritérií různých teorií vypovídá charakter jeho předmětu a metody právní regulace, tedy určitá nerovnost subjektů, kdy vždy alespoň jeden vystupuje jako *potentior persona*, a důraz na ochraně veřejného zájmu. Samotné vztahy se realizují v rámci činností veřejné korporace a s ní souvisí.

Začlenění finančního práva do veřejného práva má význam především pro použití analogie, avšak s poznámkou o jeho hraniční povaze. Z toho vyplývá nutnost uvědomit si vazby finančního práva k dalším odvětvím práva České republiky.

Ústavní právo vymezuje základní principy a některé instituty a instituce finančního práva, které finanční právo dále rozvádí. Při realizaci finančněprávních norem je třeba respektovat práva, svobody a povinnosti zakotvená Ústavou a Listinou základních práv a svobod. Ústavní pořádek České republiky má však vůči finančnímu právu určité rezervy. Nároky na ústavní zakotvení finančních principů, základních institutů a finančních institucí shrnul Kosikowski s tím, že v ústavě se mají nacházet ty finanční instituce a zásady, které vymezují ekonomický model státu, základní kompetence a odpovědnost orgánů státní moci a samosprávy ve veřejných finančních činnostech, ale také ty, které garantují práva, povinnosti a vymezují účast občanů na veřejných finančních činnostech.¹⁸

Velmi těsná je vazba ke **správnímu právu**, která je dána jednak historicky a jednak obdobnou charakteristikou. Obě odvětví jsou si blízká metodou regulace, kdy finanční právo používá modifikovanou administrativněprávní metodu. Při aplikaci norem finančního práva jsou v rámci některých subodvětví používány procesněprávní normy správního práva. Blízkost správního a finančního práva je dána též tím, že naprostá většina veřejných finančních činností se děje v rámci finanční správy jako veřejné správy *sui generis*. Většina mocenských finančních institucí je zároveň správními úřady. Některé vztahy regulované normami finančního práva vznikají, mění se a zanikají s existencí a realizací správněprávních vztahů nebo na jejich základě. Společná je též povaha deliktů za porušení norem správního a finančního práva postihovaných jako přestupek nebo jiný správní delikt. Vazba mezi oběma odvětvími je též ve správě pokut, na něž se vztahuje správa daní a poplatků, resp. daňové řízení. Realizací norem finančního práva je též zabezpečena tvorba materiálního základu veřejné správy a částečně též nakládání s ním.

Trestní právo upravuje trestní odpovědnost za porušení předpisů finančního práva. Významný je vztah mezi finančním právem a trestním právem např. při realizaci některých opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti, co se týče podnětu k trestnímu řízení. Finanční právo reguluje správu výnosu majetkových sankcí.

Zvláštní je vztah k **občanskému právu procesnímu**, kdy finančněprávní normy a normy občanského práva procesního upravují otázku soudních poplatků a jejich správy a na druhé straně finanční správa využívá možnosti soudní exekuce upravené občanským soudním řádem. Rozhodnutí orgánů finanční správy jsou ve většině případů přezkoumatelná též v rámci

správního soudnictví za podmínek stanovených rovněž občanským soudním řádem.

S hraniční povahou finančního práva přímo korespondují **vazby k soukromoprávním odvětvím** - občanskému právu, obchodnímu právu a pracovnímu právu. Finanční právo využívá některých pojmů vymezených normami těchto odvětví a prvky horizontální metody právní regulace se uplatňují též v rámci metody finančněprávní regulace. Vznik, změny a zánik soukromoprávních vztahů v mnoha případech ovlivňují vznik, změnu nebo zánik finančněprávních vztahů a naopak. Blízkost soukromoprávních odvětví a finančního práva se projevuje zejména v obchodněprávních vztazích, v úpravě bankovních operací a obchodů, pojišťovnictví, finančního a kapitálového trhu apod.

Poznámky

1. Vybíhal, V.: Veřejné finance, EIA, Hradec Králové 1995.
2. Musgrave, R. A., Musgraveová, P. B.: Veřejné finance v teorii a praxi, Management Press, Praha 1994.
3. Engliš, K.: Soustava národního hospodářství, Melantrich, Praha 1938.
4. K příčinám tržního selhání např. Peková, J., In Peková, J., Pilný, J.: Veřejná správa a finance veřejného sektoru, ASPI, Praha 2002, s. 11.
5. Engliš, K.: Soustava národního hospodářství, Melantrich, Praha 1938.
6. Kol.: Finanse publiczne, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.
7. Kol.: Macmillanův slovník moderní ekonomie, Victoria Publishing, Praha 1994.
8. Gluchowski, J.: Wstęp do skarbowości. WWSB, Poznań 1997.
9. Vybíhal, V.: Veřejné finance, E.I.A., Hradec Králové 1995.
10. Wolniak, J.: Formy, cechy, funkce i síla nabywcza współczesnego pieniądza. In kol.: Finanse Publiczne, PWN, Warszawa 1995.
11. Viz příslušná hesla v encyklopediích např. kol.: Bankovní a finanční slovník, Nakladatelství Svoboda - Libertas, Praha 1993, kol.: Výkladový lexikon pojmů tržní ekonomie, Victoria Publishing, Praha 1992.
12. Hlaváček, I., Kašpar, J., Nový, R.: Vademecum pomocných věd historických, str. 351, H&H, Jinočany 1994.
13. Denek, E.: Pojecie i klasyfikacja zjawisk finansowych, In. kol.: Finanse Publiczne, PWN, Warszawa 1995.
14. Pošvář, J.: Obecné pojmy správního práva, ČSAS Právník, Brno 1946.
15. K tomu srovnej např. Weyr, F.: Teorie práva, Orbis, Brno - Praha 1936, nebo Hoetzel, J.: Československé správní právo, část všeobecná, Melantrich, Praha 1937.
16. Pražák, J.: Právo veřejné, druhý díl - právo správní, Praha 1905.
17. K tomu viz Hendrych, D. a kol.: Správní právo, obecná část, 2. vydání, C. H. Beck, Praha 1996.
18. Cit. díla.